

Protokolárny odev kléru, III. časť – „Princ Cirkvi“

Karol Gazdík

21. mája 2022 ✚ *Cirkev História*

predchádzajúce časti:

Protokolárny odev kléru, I. časť – Úvod a „Každý deň“

Protokolárny odev kléru, II. časť – „Chórová lavica“

Vrcholom chórového kňazského šatu, ktorý sme rozoberali v minulej časti, je rozhodne *cappa magna*. Náznakom som ju zmienil aj v úvode svojej série článkov o protokolárnom odeve kléru ako vďačný objekt kritiky. Ide o slávnostný plášť vyšších prelátov zhotovený z fialového hodvábu, u kardinálov od roku 1464 z červeného, zakončený dlhou vlečkou (*cauda*).

Počas smútku a kajúcnych dní – advent a pôst – aj kardináli užívajú *cappu magnu* fialovej farby. Prax kardinálskej „kajúcej fialovej“ započala udalosťou v roku 1513, kedy pred pápeža Leva X. kajúce predstúpili dvaja kardináli („vo fialovom“) žiadajúci ho o odpustenie ich prehrešku a sňatie exkomunikácie.

Prvýkrát bolo používanie veľkej kapy kodifikované v Biskupskom ceremoniáli vydanom po Tridentskom koncile v roku 1600. Zaujímavý bol zásah do dĺžky jej vlečky, ktorý učinil v roku 1952 svojím motu proprio *Valde solliciti* pápež Pius XII. a skrátil ju z 15 metrovej dĺžky na 7 metrov.

V zimnom období zvykne byť *cappa magna* doplnená bielou kožušinou. V súčasnosti je však najušľachtilejšia kožušina, akou je hermelín, zakázaná a to inštrukciou pápežského štátneho sekretariátu *Ut sive solliciti* z roku 1969. Tá o veľkej kape hovorí: „*Cappa magna bez kožušiny z lasice, teda bez hranostaja, už nie je povinná, no mimo mesta (Rím) sa dá použiť na veľmi významné slávnosti.*“ Z tohto dokumentu a ešte zo súčasného Biskupského ceremoniálu z roku 1984 teda vyplýva pre súčasnosť, že biskup môže nosiť fialovú *cappu magnu* len v rámci svojej diecézy, kardinál všade na svete okrem Ríma.

Historické vyobrazenie: prvá, štvrtá, piata a siedma postava je oblečená do veľkej kapy (*cappa magna*), pričom prvá (s galerom na hlave) a piata (s hermelínom) postava sú kardináli, štvrtá postava biskup a siedma postava je prelát so zviazaným koncom vlečky. Tretia postava je pápež so zamatovou pápežskou *mozetou*, šiesta postava je kardinál s *manteletou* a *mozetou*.

zdroj: wikimedia commons

Kardináli pochádzajúci z mníšskeho rádu nosili v minulosti *cappu magnu* vo farbe svojho habitu, napríklad františkánski kardináli čiernu, kapucínski kardináli hnedú, karmelitánski kardináli zas bielu. Premonštrátski opáti si mohli taktiež obliecť *cappu magnu* bielej farby. „Mníšski“ kardináli mali červený len *biret*. Čiernu *cappu magnu* aj s čiernou kožušinou zvykol občas nosiť napríklad františkánsky kardinál Juan Landázuri Ricketts (1913 – 1997), čo možno vidieť aj na jednej jeho fotografii. Portrét bosého karmelitána a arcibiskupa Rinalda Camilla Rousseta (1860 – 1926) z roku 1921 zas prezrádza, že si tento prelát obliekal tmavohnedú *chórovú sutanu*, na ňu *rochetu* s červenou podšívkou a na vrch bielu *cappu magnu* s bielou kožušinou.

Kamaldulskí a kapucínski kardináli vo farbách ich mníšskeho habitu, červený majú len biret.

zdroj: liturgicalartsjournal.com

Teologický odkaz na túto chórovú nádheru nájdeme v samotnom Svätom písme (Iz 6,1): „V roku, keď zomrel kráľ Oziáš, videl som Pána sedieť na vysokom a vznešenom tróne; lem jeho rúcha naplňal chrám.“ *Cappa magna* totiž symbolizuje presahovanie človeka biskupským úradom, ktorý nosí a ktorý má od samotného Krista. Publicista Peter Kwasniewski to potvrdzuje tvrdením, že: „*Cappa magna* bola oblečením, ktoré je v súlade s metafyzickou dôstojnosťou daného jedinca, a vyjadrovala duchovnú krásu jeho úradu.“ Ide pritom stále o chórový odev, nie liturgický a poukazuje okrem iného aj na kniežací stav kardinála – princa Cirkvi.

J. Em. Raymond Leo kardinál Burke pri návšteve Trnavy v roku 2019. Za ním kráča v chórovom odev s *mozetou* trnavský arcibiskup J. E. Ján Orosch so svojimi kanonikmi.

zdroj: Nadácia Slovakia Christiana

Kardinál do chrámu vstupuje ako svetský pán, lenže pri oltári *cappu magnu* na znak pokory vyzlieka, umýva si „od nej“ ruky a oblieka si liturgický odev – rúcho Krista (krstná alba, štóla odpustenia, dalmatika lásky a ornát milosrdenstva). Takto „oblečený do Krista“ kardinál druhýkrát pristupuje k oltáru, aby začal eucharistické slávenie *in persona Christi*, viditeľnej hlavy tela, Cirkvi. Svetská moc totiž k oltáru nepatrí,

na čo poukazuje aj akt pri vyzliekaní tejto najčastejšie kritizovanej súčasti chórového „šatníka“ biskupov a kardinálov. Koniec koncov, s *cappou magnou* súčasný (už spomenutý) Biskupský ceremoniál vydaný po II. vatikánskom koncile (1962 – 1965) stále počíta ako s dobrovoľným odevom biskupa.

Okrem slávnostného vstupu do chrámu počas biskupskej omše (*missa pontificalis*) bola veľká kapa určená aj pre iné príležitosti, napríklad pre chórové modlitby matutinum, vešpery či kompletórium, pre oficium za zosnulých alebo aj pre oficium vo veľkonočnom tríduu. *Cappa magna* bola tiež odevom biskupa vo chvíli, keď sa zúčastnil slávnostnej bohoslužby, ale sám ju neslúžil – bola teda slávená „*coram episcopo*“ – pred biskupom.

Príznačná bola rubrika, ktorá predpisovala, že biskup, ktorý je prítomný na veľkopiatočných obradoch bez toho, aby im „predsedal“, uctieva si svätý Kríž síce bosý, avšak oblečený do *cappy magny*. Biskupský ceremoniál z roku 1886 to opisuje nasledovne: „*Celebrant pozdraví úklonom biskupa a vráti sa k faldistóriu alebo sedadlu, kde si vyzuje topánky alebo črievice. V tej chvíli panoši biskupa nadvihnú záhyby jeho cappy a vyzujú ho. Biskup zadné záhyby cappy ťahá po zemi, predné záhyby si sám nadvihuje a s nepokrytou hlavou uprostred dvoch diakonov zostúpi k ucteniu Kríža. Trikrát pred Krížom pokľakne na dlhom koberci a vždy sa po určitý čas modlí. Konečne pobožká Kríž, pričom najprv naň položí mincu, ktorú chce venovať. Potom sa vráti k sedadlu a prijme topánky.*“

Biskupská *cappa magna*

zdroj: flickr.com

Za zamyslenie stojí aj samotný „kardinálsky purpur“ ako farba, ktorú nosia „*porporati*“, teda „tí v purpure“ = kardináli. Červená farba má kardinálovi pripomínať, že musí zostať verný katolíckej viere a Cirkvi, a to až za cenu preliatia krvi.

Z kánonického hľadiska ide o vyjadrenie „*pars sollicitudinis*“, teda o udelenie časti právomocí z pápežskej plnosti (*plenitudo*). Purpur bol totiž pôvodne výhradným odznakom pápežskej moci. Preto má táto farba (okrem už zmieneného) pripomínať svojmu nositeľovi, že má byť verný tomu, komu táto farba patrí a kto mu ju „prepožičal“, teda pápežovi. Z dnešného pohľadu sa možno nechápavo zamyslíme, že prečo bol v starších dejinách Cirkvi taký rozruch okolo sýtočervenej farby, ktorá najprv výhradne patrila pápežovi a potom aj kardinálom.

Kardinál a španielsky infant Don Fernando de Austria v purpure s moiré efektom (Gaspar de Crayer, 1639)

zdroj: wikimedia commons

Pôvodne *purpura* označovalo farbivo získavané z niektorých morských mäkkýšov, napríklad z ostranky jadranskej (*Bolinus brandaris*), ktorá ho produkuje ako bezfarebný mliečny sekret, ktorý sa na vzduchu mení na silne trvanlivé purpurové farbivo. To bolo v starovekom Ríme využívané na farbenie odevov pre cisára. Najkvalitnejší týrsky purpur (cisársky purpur) obliekala najvyššia elita ako symbol spoločenského postavenia. Priekopníkmi extrakcie tohto zlatom ceneného farbiva boli starovekí Feničania.

V 15. storočí sa však kardinálsky hodváb už nefarbil morským purpúrom ako predtým. Populácia purpurotvorných mäkkýšov bola takmer na hranici vyhynutia, ale alternatíva sa našla. Náhradným farbivom, ktoré poskytovalo rovnako efektnú sýtu červenú ako morský purpur, sa stal karmín, čo je farbivo extrahované zo samičiek červca nopálového (*Dactylopius coccus*) žijúceho na rôznych druhoch sukulentov. Vidíme teda, že išlo o veľmi drahú farbu, ktorú si naozaj nemohol hocikto dovoliť.

(Pokračovanie)

Zdroje:

MARTINEK, Radek. *Stavovský oděv katolického kněžstva a jeho zobrazení ve výtvarném umění. Historie – proměny – význam*. [Dizertačná práca]. Univerzita Karlova. Katolícká teologická fakulta. Ústav dějin křesťanského umění. Praha: KatTF, 2013, 236 s.

MIHÁLYFI, Ákos. *Verejné bohoslužby I. diel (Katolícka liturgia)*. Banská Bystrica: Havelka a spol.,

1937, 295 s.

Msrgr. Patrick Brankin o cappe magne. In. *America: the Jesuit review – Letters*, (Issue 741). [cit. 2022-04-20].

PODLAHA, Antonín. *Katolícka liturgika*. Praha: Cisársky kráľovský školský knihosklad, 1911, 179 s.

ŠIDLOVSKÝ, Gejza. *Svet liturgie. Slovník základnej cirkevnej terminológie*. Praha: Kláštor premonštrátov na Strahove, 1991, 46 s. ISBN 80-85245-12-4.

Cappa magna. In. *Liturgie.cz* [online]. Dostupné na: <<http://www.liturgie.cz/clanky/a/cappa-magna-1>> [cit. 2022-04-28].

Ut sive sollicite. In. *Shetlersites.com* [online]. Dostupné na:

<<http://www.shetlersites.com/clericadress/utsivesollicite.html>> [cit. 2022-04-26].

Zdroj mnohých zaujímavostí z oblasti liturgie a sakrálneho umenia: <https://www.liturgicalartsjournal.com>

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/protokolarny-odev-kleru-iii-cast-princ-cirkvi/>